

KANON SVETOG PISMA

Sveto pismo - Biblija, je opšte ime za svete spise hrišćanske crkve. Reč Biblija nastala je od grčke reči "biblia" što znači "knjige", odnosno "biblion" što znači "svitak, odnosno mala knjiga, knjižica" [Luka 4:17](#). Ova reč, opet, nastala je od druge grčke reči koja je označavala rod biljke papirus, koji je upotrebljavan za pisanje. Sveto pismo se sastoji od Staroga i Novoga zaveta. U Starom zavetu ima trideset i devet knjiga a dvadeset i sedam u Novom zavetu, tako da ukupno ima šezdeset i šest knjiga. Stari zavet je u originalu na aramejskom i jevrejskom, a Novi zavet na grčkom jeziku. Reč "kanon" je grčkog porekla a nastala je prihvatanjem određenog izraza iz jevrejskog ("kane") i asirskog jezika ("kanu") koja je predstavljala određenu meru. Grčki i latinski crkveni oci su pod kanonom prvo podrazumevali biblijski zakon u opštem smislu reči, zatim načela vere, crkvenu doktrinu, spisak ili listu, sadržaj knjige, hronološku tabelu i slično. Međutim, u smislu u kojem se upotrebljava danas, prvi put je ova reč upotrebljena u tekstu "Dekreti Nikejskog sabora" za koji se veruje da ga je napisao Atanasije oko 352. godine [\[1\]](#), jer je on, kao sekretar episkopa Aleksandra, pisao sve odluke i crkvene dekrete. Atanasije je kasnije i sam postao episkop i znatno je uticao na određivanje kanona Svetoga pisma. Mnogi kasniji sabori preuzeli su ovaj izraz, pa tako nastaje i jus kanonikum (ius canonicum) - kanonsko pravo, odnosno crkveno pravo. Kanon je spisak i redosled Svetih pisama Staroga i Novoga zaveta.

KANON STAROGA ZAVETA

Najranije određenje knjiga Staroga zaveta kao "svetih knjiga" ili "svetih spisa" dao je rimski istoričar i vojnik jevrejskog porekla Josif Flavije, oko 100. godine po Hristu. Za njega je osnovna odlika ove literature bila sadržana u tome što su ti spisi bili božanska objava nesumnjivog autoriteta, koji su nastali u doba proroka i stoga su bili pod božanskim nadahnućem. Flavije je izjavio kako je u Svetim pismima objavljena celokupna istorija sveta sve do cara Artakserksa Prvog. Kanon Staroga zaveta formiran je u doba cara Artakserksa Prvog oko 424. godine pre Hrista. Veruje se da je to delimično učinio prorok Jezdra [\[2\]](#), a da je ostatak spisa sakupio prorok Nemija. U apokrifnom tekstu Drugoj Makavejcima 2,14 kaže se: "...u spisima i uspomenu Nemijinim, i još kako je on, sastavljajući knjižnicu, sakupio knjige o kraljevima, o prorocima i o Davidu, a tako i darovnice kraljeva." [\[3\]](#) U talmudskoj raspravi "Baba Batra", koja je nastala pre 200. godine po Hristu, navodi se lista knjiga jevrejskog kanona [\[4\]](#), ali koja se razlikuje od sadržaja Septuaginte (LXX [\[5\]](#)), jer Septuaginta sadrži i apokrife. U ovoj raspravi se kaže da je Nemija bio poslednji biblijski pisac i da je, sa saradnicima (a to je mogao da bude Jezdra), sakupljao spise za knjižnicu. U novozavetno vreme, u [Matej 23:35](#). govori se sledeće: "...od krvi Avelja pravednoga do krvi Zarije..." tako da se može reći da je tu reč o vremenskom periodu od knjige Postanja (Prve Mojsijeve) do Knjige proroka Malahije. Devedesete godine po Hristovom rođenju, u mestu Jamnia, održan je sabor jevrejskih starešina. Iako je tada došlo do sumnji u važnost (a ne u autentičnost) pojedinih starozavetnih knjiga, ipak je doneta odluka da kanon ostane isti kao i dotadašnjih šest vekova. Tokom drugog veka naše ere, ponovo je došlo do rasprava u jevrejskim krugovima oko razjašnjenja pojedinih mesta u Jestiri, Ruti i Pesmi nad pesmama (dakle, ponovo nije bilo spora oko autorstva i kanona).

Određivanje kanona Staroga zaveta otežano je još jednom činjenicom: Jevreji su posle prepisivanja uništavali stare rukopise.^[6]Oko 500. godine po Hristu nastao je rukopis-prepis poznat kao Masoretski tekst. Međutim, originalan tekst nikada nije pronađen. Sva istraživanja i tumačenja rađena su na osnovu njegovog prepisa iz IX veka, koji je bio najstariji poznati. Masoretski tekst sadrži Petoknjižje, istorijske i proročke knjige Staroga zaveta. Kumranski rukopisi ^[7], koji su pronađeni 1947. godine u pećinama pored Mrtvoga mora, još jednom su potvrdili sve kanonske knjige i tačnost Masoretskog teksta. Do 1956. godine, u jedanaest pećina pronađeni su poveći delovi svih starozavetnih knjiga (na primer: pet primeraka Prve Mojsijeve, petnaest primeraka Pete Mojsijeve, trideset primeraka Psalama, itd.), osim Knjige o Jestiri i dela knjige proroka Jeremije (od 18-52 poglavlja), dosta apokrifnih tekstova i druge literature. U Kumranu je pronađeno oko 380 tekstova od kojih je 100 bilo biblijskih. Svici su bili od papirusa i kože (uglavnom) umotani u lanenu tkaninu i zatim smešteni u glinene ćupove. Pretpostavlja se da su nastali u periodu od 163. g. pre Hrista do 233. godine posle Hrista. Ovi tekstovi su uglavnom na jevrejskom jeziku, a manji broj je na aramejskom. Na osnovu rukopisnih komentara koji su nađeni na svicima Isaije, Psalama i Ponovljenih zakona (Pete Mojsijeve), može se govoriti o velikom poštovanju koje je iskazivano za starozavetne knjige (svitke). Jasno je da je postojala naznačena razlika između kanonskih Pisama i ostalih tekstova. Pronađeno je dosta apokrifnih i pseudoepigrafskih knjiga, ali ovakvi komentari se na njima nisu nalazili. Svi tekstovi nađeni u Kumranu do detalja su se poklapali sa Masoretskim tekstom, što govori o autentičnosti Masoretskog teksta i o trudu i brizi koje su činili prepisivači. Činjenica da su Jevreji sačuvali svoje Sveto pismo sa tolikom tačnošću tokom mnogih vekova, govori i o pouzdanosti samoga teksta.

Rana crkva je vekovima bila odlučna da za svoj kanon prihvati samo kanon Staroga zaveta koji je bio priznat kao jevrejski kanon, mada je Rimokatolička crkva u 15. veku, ipak prihvatila kanon Septuaginte, odnosno jevrejski kanon i apokrifne knjige. Zanimljivo je primetiti da mnoge pravoslavne crkve još i danas nemaju oformljene kanone Staroga zaveta - pojedine crkve su prihvatile kanon Septuaginte, dok su neke druge prihvatile ovaj kanon samo delimično. Evandeoske crkve u svetu priznaju kanon jevrejskih Svetih pisama, poznat još pod nazivom palestinski kanon. Pravoslavne crkve su ranije svoj kanon Staroga zaveta saobražavale u skladu sa proširenjima i nabrajanjima crkvenih otaca Atanasija Aleksandrijskog (koji priznaje kao kanonsku knjigu Varuhovu) ^[8], Grigorija Bogoslova, Kirila Jerusalimskog i drugih, što je kasnije preuzeo sv. Sava i objavio u svom Zakonopravilu. Međutim, za razliku od toga, danas među teolozima u Srpskoj pravoslavnoj crkvi postoje dve struje: sa jedne strane su oni koji smatraju da je pravi kanon Staroga zaveta takozvani palestinski - uži kanon (kakav imamo objavljen u prevodima Đure Daničića i dr Luja Bakotića); dok drugi, teolozi mlađe generacije, smatraju da treba prihvatiti takozvani aleksandrijski - širi kanon. Ovaj širi kanon obuhvata sve knjige užeg kanona i apokrifne knjige, koje su u kanon ušle na osnovu razmatranja mnogih crkvenih otaca: Vasilija Velikog, Kirila Aleksandrijskog, Jefrema Sirca, Jovana Zlatoustog itd. Apokrifne knjige (na pr. Knjige premudrosti Isusa sina Sirahova, Juditu, Tovita, tri knjige Makavejske, delove Danila 3:24-90; 13. i 14. poglavlje i delove Jestire 10, 4 - 16:24 itd.) pravoslavni teolozi smatraju vrednim knjigama koje se koriste za pouku onima koji stupaju u crkvu, pa tako one za njih nisu apokrifne, već samo deuterokanonske, odnosno neki ih nazivaju i drugokanonskim. Ovi teolozi apokrifnim knjigama smatraju samo one koje su lažne, tj. koje su pisali ljudi lažno ih datirajući u drugo doba, kako bi varali ljude.

"Po tome znajte ljubazni, da dok su jedne knjige unesene u kanon, a druge određene za čitanje, o apokrifnima se nigde ne spominje: nego to je izmišljotina jeretika, koji ih pišu, kada hoće, određujući im i dodajući im

vrijeme, da ih prikažu da su stare, samo da time imaju zgodu zavesti proste." [\[9\]](#) Kako ipak ne postoji jasan kanon među pravoslavnim crkvama, one su na konferenciji održanoj 1961. godine na Rodosu odlučile da se sazove Veliki svesabor na kojem bi trebalo da se razmatra autoritet drugokanonskih (nekanonskih) knjiga koje se čitaju u pravoslavnim crkvama. Od ovog Sabora se očekuje da konačno odredi kanon Staroga zaveta za pravoslavne crkve. Međutim, bez obzira na buduće odluke, pojedini profesori na Bogoslovskom fakultetu SPC već danas naučavaju studente da u kanon Staroga zaveta spadaju i: Druga Jezdrina, Knjiga o Tovitu, Knjiga o Juditi, Knjiga premudrosti Solomonove, Knjiga premudrosti Isusa sina Sirahova, Poslanica Jeremijina, Knjiga proroka Varuha, Prva, druga i treća Makavejska i Treća knjiga Jezdrina, [\[10\]](#) što predstavlja proširenje i šireg, aleksandrijskog kanona (koji prihvata rimokatolička crkva).

Sa druge strane, pojedini profesori prihvataju tzv. uži kanon Staroga zaveta, pa Radomir Rakić, docent na pomenutom fakultetu, u svojoj knjizi: "Biblijski rečnik" kaže da kanon Staroga zaveta sadrži pet knjiga Zakona, 21 knjigu Proroka i 13 knjiga Spisa, ukupno 39, što odgovara užem kanonu. [\[11\]](#) On kao deuterokanonske i apokrifne knjige navodi sledeće: Prvu i Drugu Jezdrinu, Tovita, Juditu, dodatke Jestiri, Premudrost Solomonovu i Isusa sina Sirahova, Varuha, Jeremijinu poslanicu, dodatke Danilu, Molitvu Manasijinu, i Prvu i Drugu Makaveja. Mitropolit crnogorsko-primorski Amfilohije navodi sledeće knjige kao kanonske, mada deuterokanonske: Prvu Jezdrinu, tri Makavejske, Tovija, Juditu, dodatke Danilu (Suzana, Molitva Azarijina, Himna tri mladića, Vil i Drakon), dodatke Jestiri, Varuhovu knjigu, Poslanicu Jeremijinu, Premudrost Isusa sina Sirahova i Premudrost Solomonovu. U uvodu svom prevodu Premudrosti Solomonove on kaže da se ova knjige upotrebljavaju u starom, slovenskom, prevodu Staroga zaveta u SPC. Očigledno je da oko pitanja kanona Staroga zaveta, kao i oko toga koje knjige spadaju u deuterokanonske, a koje su apokrifne, među pravoslavnim teolozima još uvek nema saglasnosti čak ni u okviru jedne crkve, SPC [\[12\]](#).

KANON NOVOGA ZAVETA

Kanon Novoga zaveta je nastao u nekoliko faza. Nema pouzdanih podataka o tome kada su novozavetna Isusova učenja počela da se čitaju na bogoslužjenjima, sa istim značajem koji su imale knjige Staroga zaveta, ali se sa sigurnošću može pretpostaviti da je to bilo pre 180. godine po Hristu. Prema zapisima Justina Mučenika (100-165) može se utvrditi da su na bogoslužjenjima nedeljom čitana takozvana "sećanja apostola" koja su nazvana evanđeljima. Ovaj značaj koji je dat svedočenjima apostola prva je faza formiranja kanona. Apostolska služba bila je određena u [Delima 11:21-22.](#), i to je bio ključ. Apostoli su morali da budu istinski svedoci, kako bi mogli da posvedoče o Isusovoj nauci, životu, smrti i vaskrsenju. Rana crkva je bila veoma stroga kada su u pitanju bila čitanja poslanica i pisama koje su crkvama bivale upućene u prvom i drugom veku. Može se reći da su, krajem drugog veka posle Hrista, u novozavetnom kanonu bile sledeće knjige: četiri evanđelja, Pavlove poslanice, Prva Petrova, Prva Jovanova i Dela apostolska, kao i Otkrivenje.

U trećem veku, Kliment i Tertulijan priznaju i poslanice Jevrejima i Judi. Ova oštrina u određivanju novozavetnog kanona bila je potrebna jer su se već tada pojavila jeretička shvatanja o tome šta su biblijske knjige, a pojedine crkve su, kao na primer u Egiptu, koristile nekanonizovane spise kao kanonske. Pojavila su se nova "evanđelja" i nova tumačenja. Međutim, osnov za kanonizaciju bila je autentičnost apostolske doktrine u njima. U ovom periodu nije postojala nikakva zvanična institucija ili organizacija koja bi izvršila sistematizaciju novozavetnih

knjiga, pa je i to bio jedan od razloga što su se pojavili jeretici koji su nudili svoja "sveta pisma". U trećem i četvrtom veku dolazi do formiranja Novoga zaveta u obliku koji i danas ima. Veliku ulogu su tu učinile tzv. istočne crkve koje su Novi zavet prihvatile kao Sveta pisma. Do sredine četvrtoga veka, više nije bilo nikakve sumnje u autentičnost novozavetnih tekstova, osim u Otkrivenje, koje nije bilo na spisku knjiga Novoga zaveta na Saboru u Laodikeji 367. godine. Aleksandrijski episkop Atanasije je 367. godine u svojoj 39-toj Vaskršnjoj poslanici vernicima objavio da je kanon Novoga i Staroga zaveta određen i da se ne može menjati. U Egiptu je bilo velikih problema sa lokalnim crkvama koje nisu čitale i tumačile samo izvorne tekstove, tako da je Atanasije bio prinuđen da napiše sadržaj - kanon Novoga zaveta. Te iste godine, ovu Atanasijevu preporuku - poslanicu crkvama usvaja i crkveni Sabor u Laodikeji.

Rimska crkva takođe usvaja ovaj, Atanasijev, kanon na svom Koncilu 382. godine pod papom Damaskusom. Do Sabora u Kartagini 397. godine sve knjige Staroga i Novoga zaveta su kanonizovane, uključujući i Otkrivenje. Odluke ovog Sabora su potvrđene na sledećem Saboru u Kartagini 419. godine. Međutim, smatra se da je kanon Novoga zaveta konačno prihvaćen i usvojen od strane svih crkava tek na drugom trulonskom (Quinisextine) Saboru u Carigradu 692. godine [\[13\]](#), ali i tamo su usvojena dva kanona Novoga zaveta: jedan sa Otkrivenjem a drugi bez Otkrivenja Jovanovog. Tek se u spisima grčkih crkava u desetom veku može pronaći Otkrivenje kao deo Novoga zaveta. Martin Luter (1483-1546) je kanoničnost novozavetnih knjiga određivao na osnovu toga što su knjige: "... novoga zaveta kanonične utoliko više što objavljuju svedočanstvo o Božjem istorijskom činu spasenja tako da ono može dalje da bude objavljivano. Mi možemo da prepoznamo šta istinito stoji u kanonu samo na osnovu apostolskog svedočenja, a određivanje putem egzegeze nam može pomoći da vidimo kolika je podudarnost tekstova ili delova tekstova sa osnovnim Hristovim objavama." [\[14\]](#)

Principi kanoničnosti Novoga zaveta mogu se nabrojati u četiri tačke. Od knjiga se traži da imaju:

1. apostolstvo,
2. duhovni sadržaj,
3. univerzalnost, i
4. nadahnutost.

BIBLIJSKI KRITICIZAM

Poslednjih sto pedeset godina u svetu se pojavio pokret koji se naziva "biblijski kriticizam". Ovaj pokret pokušava da izvrši reviziju kanona Svetoga pisma navodeći i tražeći bezbroj razloga, pozivajući se na nauku i njene metode i sl. Njihov cilj je da (barem u prvom trenutku) utvrde kako pojedine knjige Svetoga pisma nemaju isti značaj kao sve ostale. One bi, po njihovom tumačenju, trebalo da ostanu u kanonu, ali da se ne smatraju istovrednim sa ostalim knjigama u kanonu. U razmatranju ovih tvrdnji dobro je prihvatiti princip koji važi među učenim vernicima-naučnicima: iako se za sve Pavlove poslanice ne može sasvim dokazati da su baš Pavlove, ono što je bitno jeste da poseduju božanski autoritet i biblijsku izvornost. Njihov kanonitet je pitanje od sekundarnog značaja. Biblija se ne može razmatrati po osnovu nečijeg mišljenja, odnosno stava. Hrišćansko uverenje, koje traje toliko vekova, ne može se tako jednostavno odbaciti, ukloniti u stranu. Kanon Svetoga pisma je, kako je Calvin tvrdio, potvrđen i kroz svedočenje Svetoga Duha hrišćanima pojedinačno, kao i ukupno, hrišćanskoj zajednici.

AUTORSTVO BIBLIJE

Sveto pismo je bogonadahnuo 2. Timotejeva 3:16. Ono nespasenima govori o potrebi prosvetljenja 1. Korinćanima 2:14 i 2. Korinćanima 4:4, i o ubeđivačkoj ulozi Svetoga Duha Jovan 16:7-11. Isto tako, Sveto pismo govori o potrebi da se i hrišćani prosvetljavaju 1. Korinćanima 2:10-12, kao i o učiteljskoj ulozi Svetoga Duha za verne Jovan 16:13-15. Evanđeoski hrišćani veruju da je Sveti Duh inspirisao (nadahnuo) zapisivače biblijskih knjiga. U periodu od hiljadu i po godina, u kom je Sveto pismo nastalo, bilo je više od četrdeset zapisivača. Oni su bili različitog društvenog i nacionalnog porekla, bilo je tu pastira i careva, ribara i bivših fariseja, proroka i lekara. Zapisivači su bili različitog obrazovnog nivoa, tradicije i kulture. Međutim, i pored svega toga, Sveto pismo je čudesno jer sa istom lakoćom i autoritetom govori o znanom i neznanom, o uspesima i padovima, o prošlosti i budućnosti. Sveto pismo nam otkriva Božiji plan da se svi ljudi spasu. To je jedna celovita knjiga koja se ni u jednom svom delu ne suprotstavlja onome što je rečeno u drugom. Ljudi koji su je zapisivali bili su "Duhom Svetim nošeni" 2. Petrova 1:21. Nijedna knjiga ovoga sveta nije toliko puta bila podvrgavana proveravanjima i sumnjama; međutim, Sveto pismo ostaje jedina knjiga bez nedorečenosti i nedostataka. Sveto pismo je dovoljno jasno u sebi i po sebi da ga čitaoci mogu razumeti. U ovom slučaju važi princip razgovetnosti Pisma:

1. Pismo je dovoljno jasno da po njemu i najjednostavnija osoba može da živi;
2. Pismo je dovoljno duboko da čini neiscrpni rudnik i za čitaoce sa najvišim intelektualnim mogućnostima;

3. Razgovetnost Pisma počiva na činjenici što je Božija namera bila da Pismo bude njegova objava čoveku [\[15\]](#). "Bog, koji je Istina i govori jedino istinu, nadahnuo je Sveta pisma da po njima otkrije sebe izgubljenom čovečanstvu, kroz Isusa Hrista, Stvoritelja, Gospoda, Izbavitelja, Sudiju. Sveto pismo je Božje svedočanstvo o njemu lično. Sveti Duh je božanski autor Svetoga pisma i potvrđuje ga pred nama svojim unutrašnjim svedočanstvom i otvara naš razum da shvatimo njegovo značenje..." [\[16\]](#) Evanđeoske crkve prihvataju Sveto pismo - Bibliju kao otkrivenje svega potrebnog za večno spasenje verom u Gospoda i Spasitelja Isusa Hrista [\[17\]](#). [\[1\]](#) Harrison, R.K.: INTRODUCTION TO THE OLD TESTAMENT, Tyndale Press, London, 1962.

[\[2\]](#) U 16. veku jevrejski pisac Elija Levit je objavio da je Jezdra, sa saradnicima (možda je Nemija smatran Jezdrinim saradnikom), formirao kanon Staroga zaveta i priredio u obliku poznajemo - navedeno prema: HERMENAUTICS, AUTHORITY AND CANON, InterVarsity Press, England, 1986. [\[3\]](#) Po prevodu Kršćanske sadašnjosti, Zagreb, 1980. godine. [\[4\]](#) PICTORIAL ENCYCLOPEDIA OF THE BIBLE, Volume 1, A-C, Regency, Zondervan, Grand Rapids, Michigan, 1990. [\[5\]](#) Septuaginta - prevod jevrejske Biblije (Staroga zaveta) na grčki jezik, nastao verovatno u drugom veku pre Hrista, u Aleksandriji u Egiptu. Ime je dobio po Sedamdesetorici prevodilaca. U literaturi se navodi i kao LXX - navedeno prema: Irving Hexam: CONCISE DICTIONARY OF RELIGION, InterVarsity Press, Illinois, USA, 1993.

[\[6\]](#) BIBLIJSKI PRIRUČNIK, Mala enciklopedija, Duhovna stvarnost, Zagreb, 1989. godine. [\[7\]](#) Verber, Eugen: KUMRANSKI RUKOPISI, Beogradski izdavački grafički zavod, Beograd, 1983. godine. [\[8\]](#) PRAVOSLAVNI KATIHIZIS, Pravoslavna narodna hrišćanska zajednica, Kragujevac, 1977. godine. [\[9\]](#) LOGOS (časopis studenata Pravoslavnog Bogoslovskog Fakulteta), broj 1-4, za godinu 1994., Beograd. [\[10\]](#) Prema Milin, Dragan L., dr: UVOD U SVETO PISMO STAROG ZAVETA (opšti deo), Sveti

arhijerejski sinod Srpske pravoslavne crkve, Beograd, 1991. godine.

[111] Rakić, Radomir:

BIBLIJSKI REČNIK, Savremena administracija, Beograd, 1993. godine.

[12] Godine 1995. Bratstvo Sv. Simeona Mirotčivog iz Vrnjačke Banje i Bijeli Pavle iz Nikšića objavili su dve knjige novih prevoda starozavetnih apokrifnih tekstova: "Premudrosti Solomonove" u prevodu sa grčkog originala Amfilohija Radovića, i "Makavejce" u prevodu Atanasija Jevtića, sa uvodom i komentarima. [13] ENCYCLOPEDIA BRITANICA, Volume 3, Chicago - London - Toronto, 1948.

[14] Kummel, N.J.G.: INTRODUCITON TO THE NENJ TESTAMENT, SCM Press, London, 1965.

[15] Norman, Geisler L.: NEPOGREŠIVOST BIBLIJE, Dom molitve, Peć - Dobra vest, Novi Sad, 1992.

[16] Dva stava iz tzv. "Čikaške izjave o nepogrešivosti Biblije", koja je nastala 1978. godine na konferenciji o nepogrešivosti Biblije održanoj u Čikagu, SAD, i kojoj je pristupio veliki broj evanđeoskih crkava. [17] Načela vere Hrama Svete Trojice, Beograd, april 1992. godine.

Izvor: Sveto Pismo Branko Bjelajac. Beograd, 1997.

Pitanja i komentare po ovoj temi možete poslati na e-mail: dobravest@bluewin.ch Rado ćemo pokušati da vam odgovorimo iz svetla Biblije.

Odgovara - Misionar: Nikola Mijatov-Meister